

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. : 502760

001(G)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

સૂચનાઓ :

- 1) આ પ્રશ્નપત્રમાં પાંચ વિભાગ (A, B, C, D, E) માં વહેંચાયેલું છે.
- 2) દરેક વિભાગના વીસ (20) ગુણ છે.
- 3) દરેક પ્રશ્નના અલગ-અલગ ગુણ છે. જમણી બાજુના અંક ગુણભાર દર્શાવે છે.
- 4) લેખન સજ્જતા - વિરામચિહ્નો, જોડણી, ભાષાશુદ્ધિ, હાંસિયા તેમજ સ્વચ્છતા અંગે વિશેષ ધ્યાન આપવાનું રહેશે.
- 5) નવો વિભાગ નવા પાના પર લખવો.

વિભાગ - A (પદ્ય આધારિત)

1. નીચેના પ્રશ્નોના માગ્યા પ્રમાણે ઉત્તર લખો. (દરેકના 1 ગુણ) [4]

- 1) 'રામબાણ કૃતિનો કાવ્યપ્રકાર કયો છે? પદ્ય-ભાષણ
- 2) પ્રેમાનંદે આખ્યાનનું કથાવસ્તુ શામાંથી લીધું છે? જાત્રાહલાલજીજી
- 3) દયારામ રચિત કઈ ગરબી તમારા અભ્યાસક્રમમાં છે? 'શ્યામ રંગ સમીપે
- 4) શામળદાસ મૂળદાસ સોલંકીનું ઉપનામ જણાવો. શ્યામ સ્વાધુ

2. નીચેના પ્રશ્નોના એક વાક્યમાં ઉત્તર લખો. [4]

- 1) ગોપીઓ કયો નિયમ લે છે? શ્યામ રંગની સમીપે (ગળક) જ જવું
- 2) દાદાએ પુત્રીને શી સલાહ આપી?

ઉત્તર : દાદાએ દીકરીને સાસરીમાં સુખ તો સૌ ભાંગવે છે, પણ જે દુઃખ સહન કરે તે જ ખાનદાન કહેવાય, એવી સલાહ આપી.

3) ગામના સજ્જનોએ શો ન્યાય કર્યો ?

ઉત્તર : ડાહ્યાજનોએ ન્યાય તોળ્યો, "આ કુલટાને પથ્થર મારી, મારી નાખો!"- આ સાંભળી ઓલિયાના દિલમાં માનવતા જાગી. આ ઓલિયાએ હંમેશાં પોતાની હસવાની ટેવ પ્રમાણે ત્યાં એકઠા થયેલા ડાહ્યાજનોને કહ્યું, "જેણે એક પણ પાપ ન કર્યું હોય તે પહેલો પથ્થર ફેંકે." તેમના આ શબ્દોમાં અબળા નારી પ્રત્યેની માનવતા (ઇન્સાનિયત) દેખાય છે.

4) 'વૃક્ષની માફક ડાળ ફેલાવી જુઓ' એટલે શું ?

સૌ પવનની જેમ સહજ રીતે આવી મળે છે; પરંતુ વૃક્ષની ડાળની જેમ કોઈને માટે છાયારૂપ તો બની જુઓ. 13-41

3. નીચેના પ્રશ્નોના ચાર-પાંચ વાક્યમાં ઉત્તર લખો. (દરેકના 2 ગુણ)

1) 'વસ્તર વિનાની કેમ મોં 'લાતુ' આ પંક્તિ પાછળનો કટાક્ષ સ્પષ્ટ કરો.

ઉત્તર : 'વસ્તર વિનાની ... કેમ મોં 'લાતું?' આ પંક્તિ ગરીબની લાચારી પર સમાજનું ધ્યાન દોરે છે. એક બાજુ નિર્વસ્ત્ર સ્ત્રીને પોતાની આબરૂ કેમ ઢાંકવી એ મૂંઝવણ છે, બીજી બાજુ મહેલોમાં કે હવેલીઓમાં રહેતા લોકો પાસે પહેરવા એટલાં કપડાં છે કે એની આબરૂ આપોઆપ સચવાઈ જાય છે. સુખી માણસ જો સંવેદનશીલ ન હોય ને ગરીબને મદદ કરવાની સહાનુભૂતિ ધરાવતો ન હોય, તો એવા સુખી માણસોના મહેલો શા કામના? - એ કટાક્ષ આ પંક્તિ દ્વારા સ્પષ્ટ થાય છે.

For More Papers Visit VisionPapers.in
Paper Credit: Youth Education

2) કવિ શબરીને કેમ સંભારે છે ?

ઉત્તર : કવિ શબરીને સંભારે છે, કારણ કે વર્ષોથી શ્રીરામનાં દર્શન માટે જૂરતી શબરી રોજ રોજ બોર વીણી લાવતી, તેને ચાખતી, જેથી શ્રીરામને ભોજનમાં ધરવાનું એક પણ બોર ખાટું ન નીકળે. શબરીની વર્ષોની તપશ્ચર્યા ફળી. શ્રીરામ તેની ઝૂંપડીએ પધાર્યા, તેનાં એઠાં બોર આરોગ્યાં, શ્રીરામનાં દર્શનથી શબરી ધન્ય થઈ ગઈ. જ્યારે વર્ષોથી એકલતામાં સંતાનો માટે જૂરતી બાના જીવનમાં સુખદ ક્ષણ ક્યારેય આવી નહિ. શબરીની વેદના કરતાં બાની વેદના વધુ છે એમ કવિ કહે છે.

4. નીચેના પ્રશ્નોના સવિસ્તાર ઉત્તર લખો. (દરેકના 4 ગુણ)

1) 'અખિલ બ્રહ્માંડમાં' પદમાં નરસિંહ મહેતા પરમતત્ત્વને શી રીતે સમજાવે છે ?

પ્રશ્ન 1. નીચેના પ્રશ્નોના સવિસ્તાર ઉત્તર લખો : [4 ગુણ]

* (1) 'અખિલ બ્રહ્માંડમાં' પદમાં નરસિંહ મહેતા પરમતત્ત્વને શી રીતે સમજાવે છે ?

ઉત્તર : 'અખિલ બ્રહ્માંડમાં' પદમાં પરમતત્ત્વને સમજાવતાં નરસિંહ મહેતા કહે છે કે સમગ્ર બ્રહ્માંડમાં એક શ્રીહરિ જ સર્વવ્યાપી છે; પરંતુ સૌને એ જુદા જુદા રૂપે દેખાય છે. કવિ કહે છે હે ભૂધરા (હે કૃષ્ણ), તું સર્વવ્યાપી છે. જેમ કે, પવન તું છે, પાણી તું છે, ભૂમિ તું છે. તું જ આકાશમાં વૃક્ષ થઈને વિસ્તરી રહ્યો છે. તેં આવી રસમય વિવિધ રચના કરી છે. એ જ આશાએ તું શિવમાંથી જીવ થયો છે. વેદ એમ કહે છે કે કનક અને કુંડળ એ બેમાં કોઈ ફરક નથી.

કનક(સોના)માંથી અનેક ઘાટના અલંકાર બનાવીએ, પણ એ દરેક ઘાટમાં સોનું જ હોય છે. આ વાતને શ્રુતિ અને સ્મૃતિ પણ સાક્ષી પૂરે છે, પણ પરમાત્મા વિશે વાત કરતાં ગ્રંથોએ ગરબડ કરી છે, મૂળ વાત કરી નથી, પરિણામે જેને જે ગમે તેને જ પૂજે છે. મન-વચન અને કર્મથી એને જ સત્ય માની લે છે. પરંતુ કવિ નરસિંહ મહેતા કહે છે વૃક્ષમાં બીજ તું અને બીજમાં વૃક્ષ પણ તું છે. એ બેમાં ભેદ છે છતાં એની ભેદ રહિત સ્થિતિ અહીં રજૂ કરી છે. અંતમાં નરસિંહ મહેતા સૌને કહે છે, સત્ય (હકીકત) તો એ છે કે મનથી શોધ કરતાં સમજાયું કે પ્રીત કરવાથી જ પરમાત્મા (પ્રેમથી) પ્રગટ થશે. પરમાત્માનો સાક્ષાત્ અનુભવ કેવળ પ્રેમભક્તિથી જ થઈ શકે છે.

'ઉર્મિલા' ખંડકાવ્યને આધારે ઉર્મિલાનું ચરિત્ર ચિત્રણ કરો.

ઉત્તર : લક્ષ્મણ રામસીતાની સાથે તેમની સેવામાં વનવાસ જવા નીકળે છે. રાજસુખનો પરિત્યાગ કરી લક્ષ્મણ ઉર્મિલાની સંમતિ લેવા જાય છે. ઉર્મિલા દૂરથી તેના વહાલાને કૂંક વેગથી આવતા જુએ છે. લક્ષ્મણને આ વેશમાં જોઈને અને પતિના વિયોગનો વિચાર કરતાં તેનું હૈયું ચિરાઈ જાય છે; પરંતુ ભાવિ સંકટો પર સંયમ કેળવી ઉર્મિલા પોતાના સ્વામી સન્મુખ ધીરજ ધારણ કરીને ઊભી રહે છે. આ વાસ્તવિકતાને પચાવવી એટલી સહેલી નથી, પણ એક રાજવધૂ તરીકે તે પરિસ્થિતિને સ્વીકારે છે અને લક્ષ્મણને તેના સત્કાર્યમાં સાથ આપે છે. ઉર્મિલાના હૈયે પોતાના દામ્પત્યસુખ કરતાં રાજકુટુંબનું હિત વધારે વસ્યું છે. ધાર્યું હોત તો તે પતિ લક્ષ્મણને વનમાં જતાં રોકી શકી હોત. તે શા માટે વગર વાંકે રાજમહેલમાં રહીને રામસીતા, લક્ષ્મણની જેમ ચૌદ વરસ વનવાસ વેઠે? મ્મણ લક્ષ્મણમાં જેટલો રાજધર્મ અને બંધુપ્રેમ રહ્યો છે તો એથીયે 'વિશેષ ધર્મ્યકાર્ય પ્રત્યેની ઉત્કટ ભાવના ઉર્મિલામાં છે. હૈયામાં ભલે સર્પદંશ જેટલી ચોટ લાગી હોય, પણ એ પરિવારધર્મથી વિચલિત થતી નથી. સાચા અર્થમાં તે ત્યાગની મૂર્તિ છે. ન્યાય-અન્યાયનો વિચાર કર્યા વગર સમર્પિતભાવે લક્ષ્મણને એના કાર્યમાં સાથ આપે છે. ઉર્મિલાની આ મનઃસ્થિતિને લક્ષ્મણ એક શૂરવીર યોદ્ધા સાથે સરખાવે છે.

સંસ્કારી, સમજુ, કર્તવ્યનિષ્ઠ, કુટુંબવત્સલ, યોદ્ધા જેવી શૂરવીર, દામ્પત્યસુખ પરત્વે ત્યાગનિષ્ઠ, પતિપ્રિયા અને રાજકન્યા તરીકે તથા રઘુવંશની કુળવધૂ તરીકે રાજવંશને દીપાવન્તારી ઉર્મિલાનાં વર્તન અને વાણી આગળ લક્ષ્મણ તો શું ભલભલા નતમસ્તક થઈ જાય એવી ઉમદા નારીનું આ ચરિત્ર કેવળ રઘુકુળનું જ નહિ, પણ ભારતવંશનું એક (જગવળ, ઝળહળતું) રત્ન છે. દૈવ્ય પર પથ્થર મૂકીને લક્ષ્મણને વિદાય આપ્યા પછી ઉર્મિલાની ધીરજનો ધોધ છૂટી પડે છે અને લક્ષ્મણની પીઠ વળતાં જ ભલે તે 'હાય' કહીને મૂર્ચ્છા ખાઈને ઢળી પડી હોય, પણ આ મૂઠી ઊંચેરી નારી વાચકના દૈવ્યને સ્પર્શી જાય છે.

For More Papers Visit VisionPapers.in
Paper Credit: Youth Education

2) દેવોએ પ્રસન્ન થઈને નળ અને દમયંતીને ક્યા ક્યા વરદાન આપ્યા છે ?

ઉત્તર : દેવોએ પ્રસન્ન થઈને નળ અને દમયંતીને કુલ નવ વરદાન આપ્યાં. દરેક દેવે બે-બે વરદાન આપ્યાં. સૌપ્રથમ ઇન્દ્રરાયે નળને લાખો વર્ષ સુધી સુકાય નહિ એવી કમળમાળા આપી. ઉપરાંત એક અશ્વમંત્ર આપ્યો. એ મંત્ર ઘોડાના કાનમાં બોલતાં તરત અશ્વ એક દિવસમાં સો જોજન દોડી શકશે. અગ્નિએ વરદાન આપ્યું, 'તું અગ્નિથી દાઝીશ નહિ અને તું જ્યારે મને યાદ કરીશ કે તરત જ હું પ્રગટ (હાજર) થઈશ.' ધર્મે વરદાન આપતાં કહ્યું, 'તું જ્યાં સુધી રાજ ભોગવીશ ત્યાં સુધી તારા રાજમાં કોઈને રોગ નહિ થાય અને તારી કથાનું જે વાંચન કરશે તેને ક્યારેય જાગવું (માગવું) નહિ પડે.' અંતમાં વરુણે વરદાન આપતાં કહ્યું, 'તારા રાજમાં સૂકું વૃક્ષ નવપલ્લવિત થઈ જશે અને તું મારું સ્મરણ કરીશ કે તરત જ તારા રાજમાં જળ વરસશે.' એ પછી દમયંતીને વર આપ્યો, 'તારા હાથ અમૃતસ્રવિયા થજો એટલે તેના હાથમાં કોઈ પણ મૃત વસ્તુ મૂકવામાં આવશે તો તે તરત જીવંત થઈ જશે.'

‘પથ્થર થરથર ધ્રુજે’ કાવ્યનો સાર આપો.

પ્રશ્ન 1. નીચેના પ્રશ્નોના સવિસ્તર ઉત્તર લખો : /4 ગુણ/
* (1) ‘પથ્થર થરથર ધ્રુજે’ કાવ્યનું શીર્ષક ચર્ચો. (જેણે પાપ કર્યું ના એકે)

ઉત્તર : ‘પથ્થર થરથર ધ્રુજે’ શબ્દો સૂચવે છે કે ડાહ્યા માણસોએ તોળેલો ન્યાય સાંભળી પથ્થર દિલનો માણસ પણ ધ્રુજી ઊઠે. જ્યારે અહીં તો એવા લોકોના હાથ પથ્થર મારવા માટે તડપી રહ્યા છે, જેમને ન્યાયનો અમલ કરવામાં જાણે આનંદ આવતો હોય! તેમનું આ વર્તન નિંદનીય છે. દુનિયામાં એક પણ વ્યક્તિ એવી નથી કે જેણે જાણ્યે કે અજાણ્યે નાનું કે મોટું પાપ ન કર્યું હોય! એક પણ વ્યક્તિ સંપૂર્ણપણે

નિર્દોષ નથી, તો પછી દોષિત વ્યક્તિને આવો કૂર ચુકાદો કેવી રીતે આપી શકે? અને તે પણ ઠી કલેજે! કવિએ આવા નિષ્કૃત માણસની નિર્દયતાની અહીં નિંદા કરી છે. કવિએ કાવ્યના અંતે ઈસુ ખ્રિસ્તનું વચન ‘જેણે એક પણ પાપ કર્યું ન હોય તે જ પહેલો પથ્થર ફેંકે!’ મૂકીને જાણે કહેવાતા ડાહ્યાજનોને પોતાનાં કર્મો તરફ આંખો બતાવ્યો છે. આવો કૂર ન્યાય એ ન્યાય નથી, પણ માનવતા પર પ્રહાર છે. પથ્થર હૃદયના માણસને પણ ધ્રુજાવી દે તેવો છે. આ દષ્ટિએ ‘પથ્થર થરથર ધ્રુજે’ શીર્ષક યથાર્થ છે.

વિભાગ - B (ગદ્ય આધારિત)

5. નીચેના પ્રશ્નોના માગ્યા પ્રમાણે ઉત્તર લખો. (દરેકના 1 ગુણ) [4]
- 1) 'આંસુભીનો ઉજાસ' પાઠના લેખકનું નામ લખો. દિલીપ તાણપુક
 - 2) 'મા'ત્માના માણસ' પાઠ શેમાંથી લેવામાં આવ્યો છે ઈન્કિલાબ કિન્દાબાદમાં.
 - 3) 'છેલ્લું દર્શન' કાવ્યનો સાહિત્ય પ્રકાર જણાવો. વાગ્દેવ
 - 4) ઇવાડેવ કોનું ઉપનામ છે? પ્રફુલ્લ ગદ્યશૈલી
6. નીચેના પ્રશ્નોના એક વાક્યમાં ઉત્તર લખો. (દરેકના 1 ગુણ)
- 1) વિનોબા એ કયા કયા વ્રતોનું પાલન બરાબર કર્યું હતું?
બસ્વાદવ્રત, અપરિગ્રહવ્રત,
સત્ય, અહિંસા-બ્રહ્મચર્ય જેવા વ્રતોનું પાલન કર્યું હતું.
 - 2) અમરનાથ યાત્રામાં શેનો અવરોધ વિઘ્નરૂપ છે?
ઉત્તર : અમરનાથ યાત્રામાં બરફના ડુંગરા ઓળંગવા એ અવરોધ વિઘ્નરૂપ છે.
 - 3) શ્વેતકેતુના કુળમાં શો રિવાજ હતો?
પરોપચિત લીધા પછી ભુકુને ઘોર જઈ
લિધા મોખવાનો રિવાજ હતો.
 - 4) ડૉ. બાબાસાહેબના જીવનની તત્વત્રયી કઈ છે?
ઉત્તર : સ્વતંત્રતા, સમાનતા અને બંધુતા એ ડૉ. બાબાસાહેબ
આંબેડકરના જીવનની તત્વત્રયી છે.

7. નીચેના પ્રશ્નોના ચાર-પાંચ વાક્યોમાં ઉત્તર લખો. (દરેકના 2 ગુણ)

[4]

1) ઉછીનું માગનારની નજર કેવી હોય છે ?

ઉત્તર : ઉછીનું માગનારની નજર ગીઘ જેવી હોય છે. ગીઘ જેમ તાજા મરેલા જાનવરને સૌ પહેલું ભાજે છે તેમ આડોશીપાડોશીના ઘરમાં કોઈ નવી ચીજ આવે કે તરત તેના પર સૌથી પહેલી નજર તેમની પડે છે, કારણ કે તેઓ એમ જ માનતા હોય છે કે એ વસ્તુ તેમને માટે જ આવી છે.

2) મહારાજાએ કાશ્મીર આવવા પ્રભાશંકરને કેવી લાલચ આપી ?

ઉત્તર : કશ્મીરના મહારાજાએ પ્રભાશંકર પાસે એ પ્રસ્તાવ મૂક્યો, "ભાવનગર ખાબોચિયા જેવું છે, આપને માટે ઘણું નાનું છે. આપ કશ્મીરને પોતાનું કરો તો હું માસિક પાંચ હજારથી ઓછા નહિ આપું અને આપની યોગ્ય કદર કરીશ." પ્રભાશંકરે એ પ્રસ્તાવનો અસ્વીકાર કરતાં કહ્યું, "ભાવનગરના મહારાજા ભાવસિંહજીએ મને આગળ આણ્યો. એ દેવ થયા ત્યારે તેનાં સંતાનો મને સોંપતા ગયા છે. જો હું સત્તા કે ધનને લોભે એ બધું ભૂલી, ફગાવીને આવું તો પછી હું આપને કે કશ્મીર રાજ્યને વફાદાર રહું એવો વિશ્વાસ આપે મારામાં રાખવો ન જોઈએ."

1) 'યુધિષ્ઠિર યુદ્ધવિષાદ' નાટકના અંતની ચર્ચા કરો.

ઉત્તર : 'યુધિષ્ઠિર યુદ્ધવિષાદ' નાટકમાં અંતે સૌએ સમજાવ્યા છતાં યુધિષ્ઠિર પર તેની કોઈ અસર થતી નથી. તે મક્કમપણે નિર્ણય લે છે કે તે પ્રજાનો સેવક બનશે. તે ચાકર થઈને રહેશે, પણ સિંહાસન ઉપરથી સેના / સત્તા નહિ કરે. ત્રિખ્યુ થઈને રખડશે ને પોતાનાં પાપોનું ભાન પામશે. કેટકેટલાંએ પોતાનાં વહાલાં ગુમાવ્યાં છે, તેમના કરુણ વિલાપો પોતાના કાને સાંભળશે. પોતાને લીધે જ આજે પુત્રવિયોગમાં કેટલીય માતાઓ ઝૂરી મરે છે. આટલું કહેતાં ભાવાવેશમાં આવતાં યુધિષ્ઠિર ઢળી પડે છે. યુધિષ્ઠિરે યુદ્ધના વિષાદમાંથી લીધેલો નિર્ણય સાંભળીને ભીમ પોતાને દોષિત ઠરાવતાં કહે છે કે હું જ પાપી હતો. હું જ ઝેરનું પૂતળું હતો. અર્જુન કબૂલે છે કે મને મારા ગાંડીવનું અભિમાન હતું! પાંચાલી પણ ઝંખવાણી થઈને કહે છે કે મારાં જ પાપનું આ પરિણામ છે. આમ, યુધિષ્ઠિરના શબ્દો સાંભળી તેઓ પ્રાયશ્ચિત્તરૂપે પોતાનો ગુનો કબૂલ કરે છે. અંતમાં શ્રીકૃષ્ણ પણ 'એક રીતે તો યુધિષ્ઠિરનું કહેવું ...' આટલા શબ્દો બોલીને પોતાની વાત છોડી દે છે. હકીકતમાં યુધિષ્ઠિરનું કહેવું અમુક અંશે સાચું છે કે માણસના શરીરની સાથે લડવા કરતાં તેમનામાં રહેલી દુર્વૃત્તિ સાથે લડવાની જરૂર છે. શ્રીકૃષ્ણે અધૂરું મૂકેલું વાક્ય આ જ વાતનો સંદેશ આપે છે, પણ સાથે એમ પણ કહેવા માગતા હશે કે તમે ગમે તેટલા પ્રયત્ન કરો, પણ આવી દુર્વૃત્તિ ધરાવતા અસુરો પોતાનો આ સ્વભાવ ક્યારેય છોડતા નથી. એ મર્મથી નાટકનો અંત આવે છે.

ખીજડિયે ટેકરે પાઠના આધારે ભોજાનું મનોમંથન દર્શાવો.

ઉત્તર : ભોજાએ પોતાનાં નાનાં બાળકો માટે કબરમાં દાટેલાં બાળકોના અંગ ઉપરથી કપડાં ઉતારી લાવવાનો વિચાર કર્યો. રાતે સીમની અવરજવર બંધ થઈ ગઈ હોય ત્યારે તેણે ત્યાં જઈ કબરને ખોદી. તેમાંથી હળવેકથી તેણે લૂગડે વીંટ્યા બાળકને ખાડામાંથી ઊંચક્યું, પણ એ અચેતન બાળકનો દેહ સહેજ સળવળ્યો. આ જોઈ તેને થયું કે આ કોઈ ખવીસની રમત તો નહિ હોય! પણ વધુ વિચાર કરવાને બદલે તેણે પોતાની આ પ્રવૃત્તિ જાહેર થઈ જાય એ પહેલાં એ સ્થળ છોડી જવું જરૂરી છે, એમ તેને લાગ્યું. તેને ચોરેલી વસ્તુ મૂળ સ્થાને ગોઠવી દેવાનો વિચાર આવ્યો પણ એથી ધોર ખોદવાનો ઉદ્દેશ માર્યો જાય અને અંગઢાંકણ કપડાનું શું થાય? - આવા અનેક વિચાર તેને આવવા લાગ્યા. લૂગડું ઉતારી આ બાળકને પાછું હતું એમ દાટી દેવાના આ ભયંકર વિચારથી એ ધ્રૂજી ગયો. તેણે વિચાર કર્યો કે આમ કરવાથી તો બાળહત્યાનું પાપ લાગે. આમ તેના મનમાં સતત મનોમંથન ચાલતું રહ્યું. અંતે તે વધારે વિચાર કર્યા વગર બાળકને લઈને સડસડાટ ટેકરો ઊતરી ગયો.

2) અનુરુદ્ધનો ગૃહત્યાગ વાર્તાનો ધ્વનિ સ્પષ્ટ કરો.

ઉત્તર : 'અનુરુદ્ધનો ગૃહત્યાગ' વાર્તા ભગવાન ગૌતમ બુદ્ધના પિત્રાઈ શાક્ય રાજકુમાર અનુરુદ્ધની છે. સુખવૈભવમાં ઉછરેલા અનુરુદ્ધ જીવનમાં 'નથી' એવો શબ્દ ક્યારેય સાંભળ્યો નહોતો. બિરંજ સુવર્ણના પાત્રમાં રંધાય છે અને તેમાં જ બને છે એવું બાલિશ અનુમાન કરનાર અનુરુદ્ધ પ્રવ્રજ્યા લે એ અકલ્પનીય ઘટના છે. પ્રવ્રજ્યા લેતાં પહેલાં તેને અનેક કસોટીમાંથી પસાર થવું પડે છે. એમાં એ સફળ થાય છે. તેમની સાથે તેમનો પરિચારક ઉપાલિ પણ આભૂષણોનો મોહ છોડી પ્રવ્રજ્યા લેવા તેમની સાથે ચાલી નીકળ્યો. ઉપાલિની આ ત્યાગભાવનાને જોઈ સૌ રાજકુમારોએ ભગવાન બુદ્ધને ઉપાલિને સૌપ્રથમ દીક્ષા આપવાની વિનંતી કરી. તેની સેવા કરવાની ઈચ્છા વ્યક્ત કરી. રાજકુમારોની આ નિરભિમાની વૃત્તિથી તથાગતે પ્રસન્ન થઈ ઉપાલિને પ્રથમ દીક્ષા આપી. રાજકુમારોએ એ નવા ભિક્ષુને વંદન કર્યા, તેના શ્રમણને યોગ્ય પરિચર્યા કરી ને પછી તેમણે પ્રવ્રજ્યા લીધી. મક્કમ મનોબળ, દઢ શ્રદ્ધા, સંસારીજીવન પ્રત્યે અનાસક્તિ, નિર્મોહીપણું, નિરભિમાનીપણું, સમતા જેવા ગુણો એ પ્રવ્રજ્યા લેવા માટે અતિ મહત્વના છે. તે આ કથાનો મુખ્ય ધ્વનિ છે.

'શ્યામ રંગ સમીપે' નો આસ્વાદ કરાવો.

For More Papers Visit VisionPapers.in
Paper Credit: Youth Education

'શ્યામ રંગ સમીપે' પદમાં કવિ દયારામે કૃષ્ણમય બનેલી ગોપીની પ્રેમભક્તિને વાચા આપી છે. ગોપી પણ કૃષ્ણથી નારાજ થઈ છે. આ પદમાં કૃષ્ણ પ્રત્યે રોષ પ્રગટ કરતી ગોપી જે-જે વસ્તુ કાળી હોય તે-તે દરેક વસ્તુનો ત્યાગ કરવાનો સંકલ્પ કરે છે. એમાં શ્યામવર્ણ કૃષ્ણનો પણ સમાવેશ થઈ જાય છે; પરંતુ ગોપીનું મન

જાણે છે કે તેનો આ સંકલ્પ લાંબો સમય ટકવાનો નથી, કારણ કે તેનું મન કૃષ્ણ પ્રત્યેનો પ્રેમ છોડવા શી રીતે રજી થાય? એટલે પદના અંતે ગોપીનું મન સ્વીકારી લે છે કે તેનો કૃષ્ણ પ્રત્યેનો રોષ લાંબો સમય નહિ ટકે. એનાથી તો તેનો સ્નેહભાવ જ વધવાનો છે.

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. : 502760

001(G)

(March, 2020)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

સૂચનાઓ :

- 1) આ પ્રશ્નપત્રમાં પાંચ વિભાગ (A, B, C, D, E) માં વહેંચાયેલું છે.
- 2) દરેક વિભાગના વીસ (20) ગુણ છે.
- 3) દરેક પ્રશ્નના અલગ-અલગ ગુણ છે. જમણી બાજુના અંક ગુણભાર દર્શાવે છે.
- 4) લેખન સજ્જતા - વિરામચિહ્નો, જોડણી, ભાષાશુદ્ધિ, હાંસિયા તેમજ સ્વચ્છતા અંગે વિશેષ ધ્યાન આપવાનું રહેશે.
- 5) નવો વિભાગ નવા પાના પર લખવો.

વિભાગ - C

9. નીચેના શબ્દોને સમાનાર્થી રૂપે સામસામે જોડી લખો. (કોઈપણ ચાર) (દરેકનો 1/2 ગુણ) [2]

1) સમજ	-	અલંકાર	-	મજા
2) બુદ્ધિ	-	નરમ	-	પરોણો
3) કોમળ	-	અતિથિ	-	આભૂષણ
4) ઘરેણું	-	મતિ	-	મૂઠું
5) મહેમાન	-	અક્કલ	-	ડહાપણ

10. નીચેના વાક્યમાં રેખાંકિત શબ્દના સ્થાને તેનો વિરુદ્ધાર્થી શબ્દ લખી વાક્યનો અર્થ બદલાય નહીં તે રીતે ફરીથી લખો. (કોઈપણ ચાર) (દરેકનો 1/2 ગુણ)

- 1) એનું શરીર કાબુમાં ન રહેતું. એનું શરીર બેકાબુ રહેતું.
- 2) મિસ પંકજમનો હું મહેમાન છું. મિસ પંકજમનો હું યજમાન બન્યા.
- 3) તે અભિમાની છે. તે ગિરતિમાની બન્યા.
- 4) મને શરત મંજૂર છે. મને શરત નામંજૂર બન્યા.
- 5) મેનાબેન ઉત્સાહમાં આવી ગયા. મેના બહેન ગિરતિમાની બ રહ્યા.

11. નીચેના શબ્દસમૂહ માટે એક શબ્દ લખો. (કોઈપણ ચાર) (દરેકનો ½ ગુણ)

[2]

- 1) પગનો ચાલવાનો અવાજ **પગારવ**
- 2) ગોળ કે મહુડો ભેળવીને કેળવાયેલી તમાકું. **ઠાંડાકું**
- 3) જહું ટૂંકું ધોતિયું **ધોત્યાકું**
- 4) નીલા રંગનો મણિ **મરકતમણિ, જિલમ**
- 5) પીડા પામેલી વ્યક્તિ **પીડિત**

12. નીચેના તળપદા શબ્દોના શિષ્ટ ભાષાના માન્ય અર્થ લખો. (દરેકનો ½ ગુણ)

[1]

- 1) ભરિયાં **ભર્યાં**
- 2) હામ **હિંમત**

13. નીચેના શબ્દોની સાચી જોડણી લખો. (દરેકનો ½ ગુણ)

[1]

- 1) દિકરો દીવો **દીકરો**
અથવા
પ્રિતમ પ્રીતમ **પ્રીતમ**
- 2) પથરો પથ્થર **પથ્થર**
અથવા
નીબંધ જિબંધ **જિબંધ**

14. નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર કૌંસમાં દર્શાવેલ સૂચના પ્રમાણે લખો. (કોઈપણ છ)
(દરેકનો ½ ગુણ)

[3]

- 1) બાકી સંખ્યામાં તડ પહેલેથી જ હશે. (વાક્યમાંથી નિપાત શોધો)
- 2) હરધનનું પથરાયેલું વિશાળ મેદાન **પરા** રૂપ પલટો કરી બેઠું હતું !
(ખોલી જગ્યામાં નિપાત લખો.)
- 3) **કાઠની પૂતળી** જેવી ઊભી સ્તબ્ધ બની રહી. (વાક્યમાંથી વિશેષણ શોધો)
- 4) એના..... સાથીદારોનો ઠપકો પણ ખમતો. (ખોલી જગ્યામાં વિશેષણ લખો.) **મૃદુભાષી**
- 5) પથ્થરો **બોલો** તો બોલાવી જુઓ. (વાક્યમાંથી કૃદંત શોધો)
- 6) પ્રભાશંકરે તેને પૂછ્યું. (ખોલી જગ્યામાં યોગ્ય કૃદંત લખો)
- 7) બા મને **જોઈને** ખુશ થઈ જશે. (વાક્યમાં આપેલ કૃદંતનો પ્રકાર જણાવો)
સ્વતંત્ર કૃદંત

15. નીચેના રૂઢિપ્રયોગનો અર્થ આપી તેની વાક્યમાં પ્રયોગ કરો. (દરેકનો 1 ગુણ) [2]

1) ઉલાળધરાળ ન હોવું **આગળ પાછળની ચિંતા ન હોવી**

2) વધામણી આપવી **શુભ સમાચાર આપવું.**

16. નીચેના વાક્યોમાં કૌંસમાં દર્શાવેલ સૂચના પ્રમાણે ઉત્તર લખો. [3]

1) **બા,એ બા!** કમાડ ખોલો હું છું હું! (લેખનરૂઢિની દૃષ્ટિએ સુધારો)

2) મારું હૈયુ કે વિચીત્ર ઉર્મિઓથી ધફધફ થઈ ઉઠયું. (ભાષા શુદ્ધિની દૃષ્ટિએ વાક્ય સુધારો) **મારું હૈયુ કે વિચિત્ર ઉર્મિઓથી ધકધક થઈ ઉઠયું.**

3) શુદ્ધ ભેંસનું દુધ પીવું જોઈએ. (વાક્યનો પદક્રમ ગોઠવો)

ભેંસનું શુદ્ધ દુધ પીવું જોઈએ. અથવા

ડોશીએ અંતકાળ નજીક જાણી વૈદે તેમને કહ્યું. (વાક્યમાં પ્રત્યય સુધારો)

નો

17. નીચેના સંયુક્ત - સંકુલ વાક્યોને સાદા વાક્યમાં ફેરવીને લખો. (કોઈપણ બે) (દરેકનો 1 ગુણ) [2]

1) તમે તમારે મઝાથી રાજ કરો **ને** મનની આશાઓ સંતોષો.

2) છેલ્લી કડીમાં કવિ સુંદરીને સંબોધન કરે છે **ત્યારે** જ કાવ્યમાં વ્યક્તિ પ્રવેશે છે.

3) ભીમસેન **અને** તારામાં અઢળક બળ છે એ હું જાણું છું **પણ** તેથી મારી બુદ્ધિમાં શંકા લાવવાનો તમને અધિકાર નથી.

18. નીચેના સાદા વાક્યોને સંયુક્ત - સંકુલ વાક્યોમાં ફેરવીને લખો. (કોઈપણ બે) (દરેકનો 1 ગુણ) [2]

1) મિત્રો કોઈ અવિનય લાગે. મિત્રો મને ક્ષમા કરજો. **તો**

2) અમ્માને સમાચાર આપીએ **ને** અપ્પાને સમાચાર આપીએ **ને** એમના આશીર્વાદ લઈએ.

જ્યારે દેહાંત દંડ માણસને તત્કાળ ખતમ કરે છે. **ત્યારે** જન્મટીપની સજા માણસને ધીમે ધીમે ખતમ કરે છે.

વિભાગ - D (અર્થગ્રહણ)

19. નીચેના પાઠ્યેતર પદના આધારે આપેલ પ્રશ્નોના ઉત્તર એક-બે વાક્યમાં લખો.
(દરેકનો 1 ગુણ)

[5]

છેલ્લું

સ્ટેશન આવવાની પ્રતીક્ષામાં

બારીનો કાચ ઊંચો કરી

થાંભલા ગણ્યાં કરું છું

એક પછી એક

પ્લેટફોર્મ આવતું જાય છે

પણ એમાનું એકેય પરિચિત નથી

મને ખબર છે

છેલ્લું સ્ટેશન આવતા પહેલાં

YTG77 001(G)

Page 5

P.T.O.

નદી આવે છે.

લાલલીલી ઝંડીઓ ફરકે છે

પણ

રંગ ઓળખવાનું હું ભૂલી ગયો છું

ને

ભૂલી ગયો છું છેલ્લા સ્ટેશનનું નામ.

પ્રશ્નો :

- 1) કવિ શેની પ્રતીક્ષામાં છે ? → છેલ્લા સ્ટેશન આવવાની
- 2) છેલ્લું સ્ટેશન આવતા પહેલા શું આવે છે ? → એક પછી એક પ્લેટફોર્મ
- 3) છેલ્લા સ્ટેશનની પ્રતીક્ષામાં કવિ શું ભૂલી ગયા છે ? → ઝંડીઓ રંગ ઓળખવાનું.
- 4) પ્રતીક્ષાની ક્ષણે કવિ કેવી રીતે પ્રસાર કરે છે ? → એક સ્ટેશનનું નામ ભૂલી ગયાં.
- 5) → ભૂલી ગયા કાચ ઊંચો કરી થાંભલા ગણ્યાં કરું છું
પ્રસ્તુત કાવ્યનું શીર્ષક આપો

- વાનગી તલસાર (સંજાન સર્વ સાચા)

20. નીચેના પાઠ્યેતર ગદ્યખંડને આધારે આપેલા પ્રશ્નોના ઉત્તર એક-બે વાક્યોમાં લખો.

માણસ સ્વભાવથી જ કોઈકને પૂજતો હોય છે. ^૧ કેટલાક દેવ કરીને પૂજે છે, તો કેટલાક મનુષ્ય સમજતો છતાં પૂજે છે. જેને દેવ કરીને પૂજે છે, તેને પોતાની અલગ જાતિનો સમજે છે, જેને મનુષ્ય રાખી પૂજે છે, તેને પોતાનો ઓછોવત્તો આદર્શ કરીને પૂજે છે. ^૨ રામ, બુદ્ધ, મહાવીર, ઇસુ વગેરેને જુદીજુદી પ્રજાના લોકો દેવ બનાવી, માનવ કરી પૂજતા આવ્યા છે. એને આદર્શ કરી, એનો જેવા થવાની હોશ રાખી, પ્રયત્ન કરી પોતાનો અભ્યુદય સાધવો એમ નહિ, પણ એનું ^૩ નામોચ્ચારણ કરી એમાં ઉદ્ધારક શક્તિનું આરોપણ કરી, તેમાં વિશ્વાસ મૂકી પોતાનો અભ્યુદય સાધવો એ આજની આપણી રીત છે. ^૪ એ રીતે ઓછીવત્તી પણ અંધશ્રદ્ધા એટલે બુદ્ધિ ન ચાલે ત્યાં સુધીની જ માત્ર શ્રદ્ધાની છે, વિચાર આગળ એ ટકી શક્તિ નથી.

પ્રશ્નો :

- 1) માણસ કયા કયા ભાવોથી વ્યક્તિની પૂજા કરે છે ?
- 2) મહાન પુરુષોને જુદી જુદી પ્રજાના લોકો કઈ રીતે પૂજતા આવ્યા છે ?
- 3) પૂજા પાછળની આપણી આજ સુધીની રીત કઈ છે ?
- 4) આ રીત અંગે લેખક શું માને છે ?
- 5) ગદ્યખંડને યોગ્ય શીર્ષક આપો.

For More Papers Visit VisionPapers.in
Paper Credit: Youth Education

— 'સ્વામી શ્રદ્ધા' —
— 'ખરી પૂજા' —
Page 6

YTG77. 001(G)

21. નીચેના ગદ્યખંડનો ત્રીજા ભાગમાં સંક્ષેપ કરી, તેને યોગ્ય શીર્ષક આપો.

આપણે મોટા પુરુષોના જીવનમાં જોઈશું તો જણાશે કે એમને દુઃખ પહોંચાડવામાં કાંઈ જ બાકી નથી. ઇસુ, સોક્રેટીસ, નરસિંહ, મીરા, કબીર બધાને અનેક કસોટીઓમાંથી પસાર થવું પડ્યું હતું. નરસિંહ મહેતાને આખી જિંદગી ખાવાના સાંસા હતા. અને સમાજના મહેણા-ટોણા એણે કેટલાં સાંભળ્યા છે ? પણ આજે ગુજરાતમાં એના ભજનો ઘેર ઘેર ભક્તિ ભાવથી ગવાય છે સમાજ સેવકને મન આવી તાવણીમાંથી પસાર થવું હમેશાં સુખરૂપ જ હોય છે. આવા અનુભવથી તે ઘડાય છે, પાકો થાય છે તેના મન હૃદય પુષ્ટ બને છે. એ ધ્યાન રાખવાની બાબત છે કે પ્રતિષ્ઠા કોઈથી આપી શકાતી નથી એ તો કર્તવ્યપાલનમાંથી સ્વાભાવિક રીતે નીમજનારી વસ્તુ છે.

શીર્ષક : 'કર્તવ્યપાલન'

— સ્વામી વિવેકાનંદ

22. નીચેના ગદ્યખંડને કાળકથન રીતિ પ્રમાણે વિચારવિકાસના ક્રમમાં ગોઠવી ફરીથી લખો.

તે અમારું નામલેણું રાખ્યું. “અમારી ચામડીના પગરખાં સિવડાવીએ તોય તારા ગણનું સાટું વળે એમ નથી. ‘અમારે તો ઊતરતી અવસ્થાએ દીકરાના નામની દૃશ્ય દેવાઈ ગઈ’ તી; તારો તો જેટલો ગણ માનીએ એટલો ઓછો છે. મારા વીર ! પોસ્ટ માસ્તરના પત્ની બોલતાં હતા. છતે છોકરે વાંઝિયા જેવું થઈ પડ્યું તું.”

ઉત્તર : ‘અમારે તો આ ઊતરતી અવસ્થાએ દીકરાના નામની દૃશ્ય દેવાઈ ગઈ’તી;’ પોસ્ટ-માસ્તરનાં પત્ની બોલતાં હતાં : “છતે છોકરે વાંઝિયા જેવું થઈ પડ્યું’તું. તેં અમારું નામલેણું રાખ્યું. તારો તો જેટલો ગણ માનીએ એટલો ઓછો છે મારા વીરા! અમારી ચામડીનાં પગરખાં સિવડાવીએ તો ય તારા ગણનું સાટું વળે એમ નથી.”

વિભાગ - E (લેખન સજ્જતા)

23. તમારા નજીકના શહેરમાં આવેલ રંગ-રસાયણના કારખાનાનું ગંદુ પાણી તમારા ગામની નદીમાં છોડી નદીને દૂષિત કરવામાં આવી રહી છે જે અંગે ઘટતી કાર્યવાહી કરવા તમારા જિલ્લાના કલેક્ટરશ્રીને અરજી કરો.

20/06/2018

પ્રેક્ષક : કૃષ્ણાલ પટેલ
મું. જેસર
તા. જેસર, જિ. ભાવનગર
તા. ૨૯/૦૬/૨૦૧૮

પ્રતિ, આરોગ્ય મંત્રીશ્રી,
ગુજરાત રાજ્ય, ગાંધીનગર.

વિષય :- રંગરસાયણના કારખાનાનું પ્રવાહી નદીના
જળમાં ભળે છે તે બાબત.

આદરણીય શ્રી,

આમારું જેસર ગામથી આશરે દસેક કિ. મી. દૂર એક રંગરસાયણનું કારખાનું આવેલું છે. જેની અંદરથી બગાડ યુક્ત કેમિકલ્સવાળો પ્રવાહી કચરો આ કારખાનાની નજીકથી પસાર થતી નદીમાં ભળે છે. કારખાનાવાળાએ આ દૂષિત પ્રવાહીના નિકાલની યોગ્ય વ્યવસ્થા કરેલ નથી.

અમારા ગામના અસંખ્ય લોકો આ નદીના જળનો પીવાના પાણી તરીકે ઉપયોગ કરે છે. અને મૂંગા પશુ અને પક્ષીઓ પણ આ પાણીનો ઉપયોગ કરે છે. પણ દૂષિત કેમિકલ્સ યુક્ત પાણી આ નદીમાં ભળવાથી લોકોને ચામડીના અસંખ્ય પ્રકારના રોગ થાય છે. અને કેટલાક માણસોની ચામડીમાં સખત બળતરા થાય છે. તો ઝાડા, ઉલટીના પણ મોટા ભાગના લોકો ભોગ બન્યા છે. અને પશુઓને પણ કેટલીક બિમારીઓ જોવા મળી છે. આજુબાજુની વનસ્પતિ અને ખેતપેદાશની સંપત્તિ પર પણ આ દૂષિત જળ હાનિકર્તા છે. વધારે પ્રમાણમાં આ રોગ વકરે નહિ માટે આપને આ અરજીથી ધ્યાન દોરીએ છીએ.

આ ગામના સર્વ નાગરીકો આશા રાખીએ છીએ કે આ અંગે ત્વરિત ઘટતી કાર્યવાહી કરશો.

સહકારની અપેક્ષા સહ....

લી. આપનો વિશ્વાસુ
કૃષ્ણાલ પટેલ
સરપંચ - જેસર

For More Papers Visit VisionPapers.in
Paper Credit: Youth Education

24. નીચેના પાઠ્યેતર ગદ્યખંડનું વાદાત્મક ગદ્યમાં રૂપાંતર કરો.

ધન એ સુખ પ્રાપ્તિનું સાધન છે, પણ આજે એ સાધ્ય બની ગયું છે. એને કમાવા માટે ઉદાસીનતા ન દાખવવી અને વેડફવા ઉત્સુકતા ન દાખવવી પૈસો કદાચ તમારી સગવડમાં વધારો કરે, પણ સુખ તો સંતોષથી મળશે. પૈસાને ધિક્કારવાની જરૂર નથી. તેમ તેની કદમબોસી કરવાની જરૂર નથી.

અથવા

મીઠાકે જ મરણ

નીચે આપેલ શબ્દ યાદીનો ઉપયોગ કરી ઍશી (80) શબ્દોમાં ભાવાત્મક ગદ્ય લખો.

દહેજ : સામાજિક કલંક વિશે ભાવાત્મક ગદ્યમાં લખો.

શબ્દયાદી - દહેજ પ્રથા - સામાજિક રોગ - જ્ઞાતિ બંધનો - કરિયાવર - ચીજવસ્તુઓ ભેટ - આર્થિક તંગી - અસહ્ય ત્રાસ - નિર્દોષ યુવતીઓ - આત્મહત્યા - કરુણ અંજામ - જાગૃત સ્ત્રી સંસ્થાઓ - તિલાંજલી.

25. નીચેનામાંથી કોઈપણ એક વિષય પર આશરે 250 શબ્દોમાં નિબંધ લખો.

પ્રકૃતિના સૌમ્ય - રૌદ્ર સ્વરૂપો :

પ્રસ્તાવના - પ્રકૃતિના રમ્ય સ્વરૂપો : શરદ, વસંત, વર્ષા, પ્રકૃતિના રૌદ્ર સ્વરૂપો : અતિવૃષ્ટિ, અનાવૃષ્ટિ, વાવાઝોડું, ભૂકંપ, સુનામી - ઉપસંહાર.

પ્રકૃતિમાં અપાર વૈવિધ્ય રહેલું છે. વસંત, ગ્રીષ્મ, વર્ષા, શરદ, હેમંત અને શિશિરઋતુમાં પ્રકૃતિ જુદા જુદા શણગાર સજે છે. તેમાં પ્રકૃતિનાં રમ્ય અને રૌદ્ર એમ બંને રૂપોનો આપણને અનુભવ થાય છે.

શરદઋતુમાં કુદરત પ્રફુલ્લ વદને સ્મિત વેરે છે. ખેતરોમાં રેલાતો સોનેરી રંગનો તડકો અને હવાથી ડોલતી ફસલ રમણીય દેખાય છે. શરદપૂનમની શીતળ યાંદની આપણને પ્રકૃતિના રમ્ય સ્વરૂપનાં દર્શન કરાવે છે. જુવાનિયાઓ દાંડિયારાસની રમઝટ રેલાવીને કુદરતના સૌંદર્યને માણે છે. વસંતઋતુમાં ખીલી ઊઠેલાં પુષ્પો અને ડાળીએ ડાળીએ ફૂટતી ફૂંપણો દ્વારા કુદરતનું મનોહર સ્વરૂપ પ્રકટ થાય છે.

વર્ષાઋતુમાં કુદરતનું રમ્ય સ્વરૂપ ઉઘાડ પામે છે. ખળખળ વહેતાં ઝરણાંનો કલકલ ધ્વનિ, ધરતી પર પથરાયેલું લીલુંછમ ઘાસ, ખેતરોમાં લહેરાતો દરિયાળો મોલ, ક્યારેક આકાશને સપ્તરંગે રંગી દેતું મેઘધનુષ, નયૂરોનું મનમોહક નૃત્ય, કોયલના ટહુકા વગેરેમાં પ્રકૃતિનો મનોહર ચહેરો જોવા મળે છે. રાતના અંધકારમાં ટમટમતા તારલા, ઝબૂક ઝબૂક થતા આગિયા અને આકાશગંગાની આત્મા પણ કુદરતના રમ્ય સ્વરૂપને પ્રગટ કરે છે. પ્રકૃતિના હાસ્ય વેરતાં આવાં રમણીય સ્વરૂપો આપણને સ્વર્ગીય આનંદ આપે છે.

પ્રકૃતિનું એક સ્વરૂપ રમ્ય છે, તો બીજું રૌદ્ર સ્વરૂપ પણ છે. પ્રકૃતિ આપણને ક્યારેક તેના રૌદ્ર સ્વરૂપનો પણ અનુભવ કરાવે છે. વર્ષાઋતુમાં ક્યારેક અતિવૃષ્ટિ થાય છે. પૂરનાં પાણી ગામો અને ખેતરોમાં ફરી વળે છે. પરિણામે જાનમાલનું ભારે નુકસાન થાય છે. ક્યારેક વર્ષાઋતુ વરસ્યા વિના જ પસાર થઈ જાય છે, ત્યારે ખેતરો વેરાન ભાસે છે. પાણીની ભયંકર અછત સર્જાય છે. અનાજ પાકતું નથી. કાળનોય કાળ એવો દુકાળ અનેક માનવીઓ અને પશુઓનો ભોગ લઈ લે છે.

For More Papers Visit VisionPapers.in
Paper Credit: Youth Education

ક્યારેક કુદરત ભયંકર વાવાઝોડું ફૂકીને આપણને તેની વિનાશલીલાનો પરચો બતાવે છે. વાવાઝોડા વખતે કુદરત તાંડવ નૃત્ય કરે છે. કેટલાંય તોતિંગ વૃક્ષો જડ-મૂળથી ઉપડીને ધરાશાયી થઈ જાય છે. દરિયાનાં મોજાં ઊંચે ઊછળે છે અને હોડીઓને દરિયાના પેટાળમાં

પધરાવી દે છે. કેટલાંય મકાનો તેમજ ટેલિફોન અને વીજળીના થાંભલા જમીનદોસ્ત થઈ જાય છે.

ક્યારેક કુદરત ભૂકંપ કે જ્વાળામુખી વડે પોતાનું રૌદ્ર સ્વરૂપ દાખવે છે. ભૂકંપને લીધે નાનીમોટી કેટલીય ઇમારતો જમીનદોસ્ત થઈ જાય છે. ભારે માનવખુવારી થાય છે. રસ્તાઓ તૂટી જાય છે. જ્યાં જળ હોય ત્યાં સ્થળ અને જ્યાં સ્થળ હોય ત્યાં જળ થઈ જાય છે. નદીઓનાં વહેણની દિશા સુદ્ધાં બદલાઈ જાય છે. આ બધી ઘટનાઓમાં આપણને પ્રકૃતિનાં રૌદ્ર સ્વરૂપોનો અનુભવ થાય છે.

કુદરત તેનાં રમ્ય અને રૌદ્ર એમ બંને સ્વરૂપનાં દર્શન કરાવી આપણને તેની અગાધ શક્તિનું અને આપણી અશક્તિનું ભાન કરાવે છે. કુદરત આગળ માનવીનું શાણપણ હંમેશાં નિરર્થક પુરવાર થયું છે, તેથી જ કવિ કલાપીએ લખ્યું છે કે :

“જે પોષતું તે મારતું, શું એ નથી કમ કુદરતી?”

જનતા લોકશાહીનું સાચું બળ :

પ્રસ્તાવના - લોકશાહીના સંકલ્પનો અર્થ - પ્રજા અને જનતા - લોકશાહીનું સાચું બળ - જનતાની જવાબદારી - લોકશાહીની સફળતાના ચાર પાયા - ઉપસંહાર.

અથવા

પ્રવાસનું જીવન ઘડતરમાં સ્થાન :

પ્રસ્તાવના - પ્રવાસના વિવિધ ફાયદા - પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન - સૌંદર્ય દષ્ટિનો વિકાસ - સામુહિક જીવનનો અનુભવ - સાંસ્કૃતિક વૃત્તિનો વિકાસ - ઉપસંહાર.

જીવનમાં હંમેશા અનુભવનું મહત્વ અનેરું છે. અને અનુભવથી જ માણસ ઘડાય છે. જેથી એક સજકે કહ્યું છે કે,

"જ્યાં ન પહોંચે રવિ ત્યાં પહોંચે કવિ

અને જ્યાં ન પહોંચે કવિ ત્યાં પહોંચે અનુભવી"

અનુભવ જીંદગીમાં મહત્વનો છે અને તે પ્રવાસથી વ્યક્તિમાં પાંગરે છે. વિશાળ વાચન, ઊંડું મનન, સંતોનો સમાગમ વગેરે પરિબળો માનવીના જીવનઘડતરમાં મહત્વનો ભાગ ભજવે છે. એ જ રીતે, પ્રવાસ પણ માનવીનું જીવન ઘડનાર એક મહત્વનું પરિબલ છે. કાકાસાહેબ કાલેલકરે ખરું જ કહ્યું છે, "જેમ કુંભાર માટીને ઘાટ આપે છે, તેમ પ્રવાસ પ્રવાસીને ઘડે છે."

પ્રકૃતિ, શિલ્પ - સ્થાપત્ય, સમાજજીવન વગેરે વિશે અનેક પુસ્તકો દ્વારા ન મળે એટલું જ્ઞાન એક પ્રવાસ દ્વારા મળી શકે છે. જેમ માતાને માટે કહેવાય છે કે "એક માતા સો શિક્ષકની ગરજ સારે", તેમ પ્રવાસને માટે કહી શકાય કે "એક પ્રવાસ સો પુસ્તકની ગરજ સારે !" વાસ્તવમાં, પ્રવાસથી મળતું જ્ઞાન પુસ્તકિયા જ્ઞાન જેવું શુષ્ક નથી હોતું, અનુભવથી રસાયેલું હોય છે. એ જ્ઞાન માનવીના જીવનમાં કદી ન ભૂંસાય એ રીતે અંકિત થઈ જાય છે.

**For More Papers Visit VisionPapers.in
Paper Credit: Youth Education**

પ્રકૃતિનાં સૌંદર્યધામોનો પ્રવાસ મનાવીનો જીવનને રસસભર બનાવે છે. અનુપમ પ્રાકૃતિક સૌંદર્યનું દર્શન આપણને ઊંડો, સાત્ત્વિક આનંદ આપે છે. ઐતિહાસિક સ્થળોનો પ્રવાસ ઇતિહાસનાં પૃષ્ઠોને આપણાં મનઃચક્ષુ સામે ખુલ્લાં કરી દે છે. પ્રતાપગઢનો કિલ્લો જોઈને શિવાજીની વીરતાની જે જીવંત ઝાંખી થાય, તે ઇતિહાસનાં પ્રકરણો વાંચવાથી ભાગ્યે જ થઈ શકે. એ જ રીતે, કલાવિવેચનનાં પુસ્તકો વાંચવાથી જે કલાસૂઝ ન વિકસે તે પ્રવાસથી માનવ વિકાસની અંદર નવું-નવું જાણવાની જે જીજ્ઞાસા વૃત્તિ પડેલી છે તે પણ સંતોષાય છે અને વ્યક્તિને કંઈક નવું જોવાનો આનંદનો અહેસાસ પણ થાય છે. આમ, પ્રવાસથી વ્યક્તિનો